
Rad sa znanstvenoga skupa
UDK 821.163.42(091) Bartolić : 821.163.42(439) : 323.15
Primljeno 2010-03-02

ZVONIMIR BARTOLIĆ I HRVATI U SUSJEDNIM ZEMLJAMA S POSEBNIM OSVRTOM NA POMURSKO HRVATE U MAĐARSKOJ

Đuro Vidmarović, Zagreb

Sažetak

Zvonimir Bartolić je svojim književno-povijesnim istraživanjima zadužio Hrvate u Mađarskoj i Austriji. Pažnju je posvetio Hrvatima u Mađarskoj, poglavito pomurskim i zapadnougarskim Hrvatima, odnosno gradišćanskim Hrvatima, kako se nazivaju nakon 1921. godine. Budući da je riječ o obimnoj literaturi, pomnije ću upozoriti na Bartolićevo proučavanje kulturne baštine, povijesti i etničke pripadnosti prekomurskih ili pomurskih Hrvata. Oni su bili u domeni njegovog primarnog zanimanja, a to je rodno mu Međimorje, jer su dio jezične, kulturne, crkvene i identitetske cjeline ovoga dijela hrvatske etnije.

Ključne riječi: Zvonimir Bartolić, prekomurski i gradišćanski Hrvati, hrvatske etničke manjine u Mađarskoj, književno stvaralaštvo Hrvata u Mađarskoj i Austriji

Uvod

Kao Hrvat iz Međimorja¹ dr. Zvonimir Bartolić je imao duboko razumijevanje za čuvanje etničke samobitnosti Hrvata u susjednim zemljama, poglavito u Mađarskoj i Austriji. *Međimorje* je, sve do kraja Prvoga svjetskog rata, bilo u

¹ Koristimo izvorno tumačenje imena ove hrvatske pokrajine, na čemu je insistirao dr. Z. Bartolić, upozoravajući da riječ *međimorje* znači otok između rijeka Mure i Drave. Stoga je koristio naziv *Međimorje* (koje se službeno naziva Međimurje) i pojam Prekomurje kao naziv kraja s one strane (mađarske) Mure gdje živi hrvatska manjinska zajednica. Vidi: Zvonimir Bartolić: Toponim Međimurje. Hrvatsko je ime za Međimurje – Međimorje, u: Sjevernohrvatske teme V., "Matica hrvatska-Čakovec" i "Zrinski", Čakovec, 1998., 281.-307.

sastavu Kraljevine Mađarske, a to se pokušalo obnoviti tijekom Drugoga svjetskog rata, tako da su kulturna, društvena, vjerska i politička povijest međimurških Hrvata ispunjene borbom za čuvanje etničke samobitnosti, što znači protiv permanentnih procesa asimilacije praćenih raznim oblicima diskriminacije.² Zvonimir Bartolić je duboko osjećao, čak iskustveno, tu istinu i stoga je dobro razumijevao i shvaćao sve probleme s kojima se susreću pripadnici našega naroda izvan Domovine u vremenu u kojem je on živio.³

Sa stručnim radom dr. Bartolića, vezanim uz fenomen hrvatskog etničkog rasuća i kulturne baštine nastale u takvom rasuću, susreo sam se 1974. u knjizi čuvenoga hrvatskoga etnomuzikologa akademika Vinka Žganca: "Pučke popijevke Hrvata iz okolice Velike Kaniže u Mađarskoj".⁴ Knjigu je izdalo nakladničko poduzeće "Zrinski" iz Čakovca. Dr. Bartolić je, kako osobno svjedoči u pretisku toga djela 2006.,⁵ godine, "prema izričitoj želji dr. Vinka Žganca", priredio ovu dragocjenu knjigu, poprativši je s dva vlastita priloga: "Jedinstveni etnomuzikološki opus" i "Hrvati u Mađarskoj u okolici Velike Kaniže". Povodom 30. obljetnice smrti "znamenitoga etnomuzikologa i skladatelja dr. Vinka Žganca", objavljen je pretisak navedenoga djela u izdanju čakovečkog Ogranka Matice hrvatske. Pretisak su uredili dr. Zvonimir Bartolić i Tomo Blažeka. Za povijest kulture u Hrvata korisne su Bartolićeve "Uvodne napomene".

Prekomurski Hrvati

U eseju "Hrvati u Mađarskoj u okolici Velike Kaniže" Bartolić donosi, bez ikakvih nacionalnih invokacija, povijesni pregled tekstova hrvatskih istraživača i autora koji su se bavili našom manjinskom etničkom zajednicom. U hrvatsko stručno nazivlje tom je prilikom uveo pojam "Prekomurski kraj". O tome u podrubniku piše: "Ovi Hrvati o kojima se ovdje govori kod hrvatskih autora spo-

² Vidi: Dr. Zvonimir Bartolić, Sjevernohrvatske teme, knjiga VI., Naklada "Dr. Feletar", Zagreb, 2001.

³ Dopuštam si slobodu kazati nešto osobno. Kao čovjek koji je veći dio svoje intelektualne radoznalosti posvetio upravo fenomenu hrvatskih nacionalnih manjina u susjednim zemljama, stručna suradnja s dr. Bartolićem bila mi je dragocjena. On je bio u mnogim područjima moj učitelj i mentor i naša se višegodišnja suradnja pretvorila u trajno prijateljstvo. Bio je spreman uvijek pomoći. Njegovo veliko, gotovo enciklopedijsko znanje i začuđujuća radna energija impresionirali su svakoga tko je s njime surađivao.

⁴ Akademik Žganec je zadužio i gradišćanske Hrvate. Vidi: Jačkar hrvatske narodne jačke iz Gradišća. Sabrao Martin Meršić. Redakcija i komentari: Vinko Žganec, "Novinske i štamparsko poduzeće", Čakovec, 1964.

⁵ Dr. Vinko Žganec: Pučke popijevke Hrvata iz okolice Velike Kaniže u Mađarskoj, Matica hrvatska, Čakovec, 2006.

minju se kao Hrvati iz okolice Velike Kaniže. Bilo je uvjetnog naziva Hrvatsko prekomurje. Autor ovog napisa uvjetno je, zaradi lakše orijentacije, uveo naziv **Prekomurski Hrvati** (*ist. Đ. V.*). Ovaj je naziv primjeren i realan, premda je, na što se tada nije mislilo, uporabom velikog početnog slova (u tekstu atribut dr. Bartolić piše malim početnim slovom) usmjeravao ovu manjinu prema subetničkom identitetu. "Bartolićev" se naziv ustalio u stručnoj literaturi i publicistici, ali zbog stava vodstva tadašnje unitarističke udruge Demokratskog saveza Južnih Slavena u Mađarskoj (DSJS), nije prihvaćen u Mađarskoj. Ondje su stavili u optičaj nove pokrajinske nazive "pomurski Hrvati", a u najnovije vrijeme i "Hrvati kre Mure".⁶

Tótsag: Slovački kraj, Hrvatski kraj, Slavonski kraj ili Hrvatsko prekomurje?

Premda s međimurskim Hrvatima čine jedinstvenu etničku i jezičnu cjelinu, prekomurski su Hrvati u Hrvatskoj postali nepoznati. Tu je poraznu činjenicu uočio dr. Bartolić, navodeći da "zaradi nepotpunog poznavanja katkada su čitavo ovo područje koje nastavaju prekomurski Hrvati južno od Velike Kaniže nazivali **Tótsag**, što u bukvalnom prijevodu znači **Slovakija, slovački kraj**, pa su tako i nekoja hrvatska sela dobila pridjevak *tót* – *Tótszerdahely, Tótszentmárton*. U biti, to bi značilo **Hrvatija, hrvatski kraj, Hrvatsko prekomurje**, a postojala su i sela koja su nosila pridjevak *horvát*, primjerice *Hórvátszentmiklos*. Sličnih derivacija u identifikaciji bilo je i drugdje, pa su tako nekoji autori u ranijim razdobljima imenom *Tótsag* nazivali Slavoniju i Prekomurje."⁷ U tom času ni sam dr. Bartolić nije bio siguran koji je prijevod ispravan?

Pojam *tót* javlja se ne samo kao pridjevak već i kao imenica u značenju etnika, odnosno subetnika. Naime, sve do kraja 18. st. u Mađarskoj su srednjovjekovnu hrvatsku Slavoniju, odnosno dijelove Kraljevine Hrvatske koje su okupirali nakon bitke na Gvozdu 1097., i u kojima je mađarski kralj Koloman postavio za potkralja svoga sinovca Almoša, tretirali kao integralni dio Mađarske i nakon 1102. kada je sporazumom između Kraljevine Mađarske i Kraljevine Hrvatske stvorena nova državna zajednica kao personalna unija. Koristili su srednjovjekovno pravo *ius*

⁶ Godine 2005. dr. Bartolić uvodi u literaturu novi oblik regionalnog imena ove hrvatske skupine. U studiji "Pučko pjesništvo pomurskih Hrvata", on ih naziva "pomurski (zaladski) Hrvati, vezujući ih uz mađarsku županiju Zala u kojoj obitavaju. Vidi: Sjevnohrvatske teme" VIII, Matica hrvatska, Čakovec, 2006., 5.

⁷ Na žalost, i 2005. dr. Bartolić ponavlja istu činjenicu: "Pomurski Hrvati su još uvijek ona skupina Hrvata u Mađarskoj koja je, iako se izravno oslanja na matični hrvatski narod, najmanje poznata". Vidi: Sjevnohrvatske teme (Pučko pjesništvo pomurskih Hrvata), Matica hrvatska, Čakovec, 2006., 5.

gladii. To su naglasili stvaranjem posebnoga Sabora Kraljevine Slavonije, vraćajući stanje na vrijeme prije ujedinjenja Panonske i Dalmatinske Hrvatske do kojega je došlo za kralja Tomislava. Izdvajanje Slavonije u njezinim srednjovjekovnim granicama pratilo je i terminološko odvajanje od Hrvatske. Stoga su Kraljevinu Hrvatsku nazivali **Hórvatország**, dakle Država Hrvatska, a Kraljevinu Slavoniju su nazvali **Tótország**, dakle Država Slavonija. Imenica *ország* ovdje ima državno-pravno značenje. Npr., Slovačka i Slovenija nisu imale u nazivu "ország". Logično je pretpostaviti kako paralelno s uporabom termina **Tótország** i **Hórvatország** mađarska politička elita toga vremena uvodi i novi mađarski etnonim Toti kao naziv za stanovništvo Slavonije kako bi se on izdvojio iz hrvatskog etničkog korpusa i pripojio etnosu Ugra. Hrvatima (Horvatima) su dozvoljavali nazivati samo Hrvate južno od Gvozda, dakle iz dijelova Kraljevine Hrvatske koji nisu osvojeni mačem. Na južnim obalama Blatnoga jezera, odnosno Balatina, sve do prije tri desetljeća živjela je hrvatska manjinska zajednica koja se izjašnjavala navedenim srednjovjekovnim umjetnim subetnonimom **Toti**, odnosno kako su ih u stručnim radovima nazivali *Hrvati-Toti*. Očito je riječ o subetniku oblikovanom nakon 1097. pod utjecajem tadašnjih mađarskih državnih vlasti. Izvorno se radilo o pučanstvu hrvatske etničke pripadnosti. Hrvati-Toti, prema spoznajama iz XX. stoljeća govorili su hrvatskim štokavskim narječjem i osjećali se Hrvatima. Iz toga proizlazi da navedena naselja Hrvata u Prekomurju s pridjevkom *tót* ukazuju na činjenicu kako su ime dobila po svojim hrvatskim žiteljima podrijetlom iz srednjovjekovne "mađarske" Slavonije (**Tótország**), a ona je obuhvaćala i Međimorje i Prekomurje. Od 18. stoljeća etnonim Tóti prebacuje se na Slovake. Stoga je logično da Toti uz južne obale Blatnoga jezera nisu bili Slovaci.

Pomurski Hrvati – domicilno - starinačko hrvatsko pučanstvo ili dijaspora?

Upoznavajući naše manjine i literaturu o njima, svi smo širili svoja saznanja o njima i mijenjali zaključke. Tako je i dr. Bartolić oblikovao spoznaje glede toga da li su pomurski Hrvati dijaspora, ili domicilno pučanstvo?⁸ Godine 1924. akademik Vinko Žganec je ustvrdio: "Ti su Hrvati u etnološkom pogledu posve jednaki međimurskim Hrvatima, pa i Podravicima, u pogledu jezika, narodne nošnje, načina gospodarenja itd."⁹ Istu misao ponovio je 1974. u "Pučkim popijevkama Hrvata iz okolice Velike Kaniže".

⁸ "Pomurski Hrvati među svim brojnim skupinama Hrvata u Mađarskoj još su uvijek nedovoljno poznati. O tomu da su Hrvati nema prijevora, ali ima prijevora jesu li starinačko žiteljstvo ili dio kasnijih migracija? U: Sjevernohrvatske teme (Pučko pjesništvo pomurskih Hrvata), VIII, Matica hrvatska, Čakovec, 2006., 14.

⁹ Vinko Žganec: Hrvatske pučke popijevke Međimurja, JAZU/HAZU, Zagreb, 1924.

I pored Žgančeve tvrdnje, Bartolić ostaje oprezan, što je razumljivo, jer je akademik svoje tvrdnje temeljio na etnomuzikološkim, ali ne i na historiografskim i arheološkim istraživanjima. Bartolićeva opreznost glede problematike domicilnosti pomurskih Hrvata rezultat je njegovoga krajnje rigoroznog pristupa povijesnim vrelima i povijesnim istinama. Imao je u toj opreznosti svoj udio i etnocentrizam mađarskih povjesnika, zbog čega je ovo postalo osjetljivo, ali historiografski vrlo zanimljivo pitanje. Ukoliko polazimo od teze da su pomurski Hrvati domicilno pučanstvo, tada ih ne možemo svrstavati u sintagmu hrvatska dijaspora, jer dijaspora uključuje selidbu. Među Hrvate koji žive kao manjinske zajednice izvan Hrvatske, a nisu dijaspora, ubrajamo hrvatsko pučanstvo u srpskome dijelu Srijema, Boki Kotorskoj, slovenskom Primorju, Beloj krajini i Trstu.

Na dr. Bartolića izvršila je utjecaj knjiga Edit Kerecsényi "Povijest i materijalna kultura pomurskih Hrvata" objavljena 1982. godine,¹⁰ u kojoj autorica polazi od pretpostavke da su se pomurski Hrvati iselili iz matičnog prostora u Mađarsku.¹¹ Tada i on pokušava zauzeti stav glede ovoga pitanja. U "Uvodnoj napomeni" studije "Motivika, stih, stil i jezik pučkoga usmenoga pjesništva pomurskih Hrvata" piše kako pomurski Hrvati "nisu – kao što se u novije doba iznosi (Kerecsényi) – sekundarno pučanstvo, već starosjedilačko, autohtono."¹² Međutim, u samoj studiji iskazuje opreznost: "S druge strane, ne postoje nikakvi podatci iz kojih su mjesta u Međimurju i Zadravini preseljavani Hrvati u Pomurje. Mnogo je vjerojatnije - zaključuje - da pomurski Hrvati, kao i Hrvati u Međimurju i Zadravini, predstavljaju, najvećim dijelom, ostatak starinačkih Hrvata iz vremena prije naseljavanja Mađara u zapadnom Podunavlju".¹³ Kako ga se ne bi optužilo za paušalno donošenje zaključaka Bartolić navodi činjenice na temelju kojih je postavio navedenu tvrdnju. Slijedi navođenje pet činjenica kojima potkrepljuje svoju tezu. Dvije od njih oslanjaju se na jezične osobitosti pomurskih Hrvata, a dvije su iz područja crkvene povijesti. Ove posljednje do tada su bile malo poznate u javnosti, ali jesu i sada su, tako da ih smatram opravdanim ponoviti:

- "Od samoga ustroja 1094. to je područje, sve do 1777., bilo pod crkvenom jurisdikcijom Zagrebačke (nad)biskupije, pripadalo je Bekšinskom arhiđakonatu, koji je svoje središte imao u današnjem Bečehelju (Bexin, Bechely).

¹⁰ Tankönyvkiadó, Budapest, 1982.

¹¹ "Ona njihovo podrijetlo povezuje s turskim pustošenjima koja su počela već u XV. stoljeću". (...) Edit Kerecsényi nigdje izričito ne veli da su Pomurje prije Hrvata napučili Mađari. Ipak, iz njezina izlaganja proizlazi da je u predtursko doba na tom području živjelo mađarsko pučanstvo". U: Sjevernohrvatske teme (Pučko pjesništvo pomurskih Hrvata), VIII, Matica hrvatska, Čakovec, 2006., 17.

¹² Zvonimir Bartolić: *Uvodna napomena*. U: Sjevernohrvatske teme (Pučko pjesništvo pomurskih Hrvata), VIII, Matica hrvatska, Čakovec, 2006., 6.

¹³ Ibidem, 18.

- Da je u tom području u doba ustroja Zagrebačke (nad)biskupije bilo mađarsko pučanstvo, vjerojatno taj dio Zaladske županije, kao i dio Željezne (Prekomurje), ne bi dospio pod jurisdikciju Zagrebačke (nad)biskupije”.¹⁴

Budući da je u Hrvatskoj ta činjenica malo poznata, Bartolić objašnjava:

“Bekšinski arhiđakonat sastojao se od dvaju područja, od onoga koje je obično nazivano *Insula inter Muram et Dravam* (Otok Međumorje) i područja koje se najčešće nazivalo *Transmurana*. Godine 1777., nakon dugih mađarskih kampa-nja, *Transmurana* je, koja je imala 16 župa, Zagrebačkoj biskupiji uzeta i priklju-čena novoj Subotičkoj, Sombatheljskoj, biskupiji. (...) Kristijanizacija na području Bekšinskog arhiđakonata zasigurno je počela prije uspostave Zagrebačke biskupije (1094.). Tu su prije djelovali irski misionari, a onda i misionari knezova Pribina i Kocelja. (...) Bekšinski arhiđakonat prostirao se sjeverno od Drave i Mure. To je ono područje koje u doba kralja Stjepana I. nije bilo u granicama mađarske države. Kada je godine 1091. ugarski kralj Ladislav zaposjeo sjevernu Hrvatsku do Gvozda, on u Zagrebu 1094. osniva biskupiju u koju uključuje i ono područje sjeverno od Drave i Mure, koje još nije bilo niti naseljeno Mađarima, nego Hrvatima. Na tom području bilo je hrvatsko žiteljstvo – u krajnjem slučaju Hrvatima srodno žiteljstvo – iz predmađarskog razdoblja. Da je bilo drugačije, zasigurno to područje ne bi bilo niti priključeno hrvatskoj Zagrebačkoj biskupi-ji”.¹⁵

Navedeni zaključak Bartolić je temeljio na istraživanjima mađarskog povje-sničara Jánosa Karacsonyija “koji je na temelju starih listina zacrtao granice mađarske države za vrijeme kralja Stjepana I.”¹⁶

U navođenju jezičnog čimbenika koji ide u prilog tezi o domicilnosti pomur-skih Hrvata, Bartolić se poziva na istraživanje Mije Lončarića.¹⁷

“Mijo Lončarić – piše dr. Bartolić – iznosi da je na mađarskom području postojao kontinuitet između južnoslavenske grupe jezika i zapadnoslavenske gru-pe jezika. Dodir je mogao biti na sjeveru Balatina (Balatona). Južno od Balatina prostiralo se područje južnoslavenaskoga razvoja, što znači i hrvatskokajkavsko-ga. I na sjeveru od Balatina protezao se prelazni makrodijalekt koji je pretežno bio sjevernohrvatski/južnoslavenski o čemu danas govore srednjoslovački govori”.¹⁸

¹⁴ Ibidem, 18.

¹⁵ Ibidem 62.

¹⁶ Ibidem, 63.-64.

¹⁷ Mijo Lončarić: Govor pomurskih Hrvata, Muramei horvátok szatadok vonzáságan, (Tankönyvkiadó, Budimpešta, 1988.), Murakerestúr, 1999.-, 65.-66.

¹⁸ Zvonimir Bartolić: *Uvodna napomena*. U: Sjevernohrvatske teme (Pučko pjesništvo pomur-skih Hrvata), VIII, Matica hrvatska, Čakovec, 2006., 18.

No, i nakon prethodno izrečenog stava Bartolić ne odolijeva svome principijelnom znanstvenom pristupu, pa dopunjuje: "Naravno, da su u svezi pomurskih Hrvata, navlastito kada je riječ o njihovom podrijetlu, potrebna daljnja istraživanja, što prelazi okvire ove radnje".¹⁹

Pomurski Hrvati - međimorski Hrvati

Godine 1988. prekomurska Hrvatica, učiteljica Jolanka Tišler, objavila je zbirku stihova pod naslovom "V modrini neba"²¹ koju je za tisak priredio dr. Zvonimir Bartolić. Zbirku je obogatio vlastitim "Tumačem manje poznatih hrvatskokajkavskih riječi", te nadahnutim pogovorom "Napomena o tumaču riječi i jeziku", s podnaslovom "Zapis o hrvatskom kajkavskom jeziku na margini pjesama Jolanke Tišler".

O jeziku kojim su pisane pjesme Jolanke Tišler, dr. Bartolić piše: "Jezik kojim govore pomurski Hrvati u Mađarskoj hrvatski je kajkavski jezik – ili hrvatski kajkavski nestandardni jezik – kojim govore Hrvati u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Po fonetskim, fonološkim, morfološkim i leksičkim karakteristikama jezik pomurskih Hrvata – a u tom kontekstu i jezik ove zbirke te jezik rodnoga mjesta Jolanke Tišler (Serdahel, Tótszerdahely) – najbliži je jeziku kojim govore Hrvati južno od Mure i Drave, u mjestima Legrad, Doljnja Dubrava i Kotoriba. Na jeziku pomurskih Hrvata bila je do sada poznata samo bogata narodna usmena književnost (Dr. Vinko Žganec, 'Pučke popijevke Hrvata iz okolice Velike Kaniže', 1974.) i stihovi nekolicine pomurskih Hrvata koji su objavljivali pjesme u novinama (Remuš Balažin). Jolanka Tišler prvi je pjesnik od pomurskih Hrvata koji tim jezikom piše umjetničku poeziju."

Opširan prikaz zbirke "V modrini neba" objavio je dr. Bartolić u čakovečkom "Međimurju" pod naslovom "Impresivni lirski dijarij".²² U tom književnom eseju, on je visoko ocijenio stvaralaštvo Jolanke Tišler, ne samo u kontekstu manjinske problematike, dajući vrijedne sudove i fenomenu etničkih manjina.

Kako je riječ o vremenu SFRJ, jasni Bartolićevi stavovi imali su odjeka. Navodimo one koje su i danas aktualni, a kojima je Bartolić anticipirao procese međunarodnopravnog situiranja manjina:

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Tankönnykiadó, Budimpešta, 1988. Za tisak priredio dr. Zvonimir Bartolić. Uredio Živko Mandić.

²¹ Zvonimir Bartolić: *Impresivni lirski dijarij*, Međimurje, g. XXXVII., br. 1753., Čakovec, 26. VIII. 1988., 14.

²² Zvonimir Bartolić: *Uvodna napomena*. U: Sjevernohrvatske teme (Pučko pjesništvo pomurskih Hrvata), VIII, Matica hrvatska, Čakovec, 2006., 6.

1. Hrvatskoj etničkoj manjini u Mađarskoj prijete nestanak.²³
2. Potpuna asimilacija etničkih manjina kulturološka je tragedija²⁴
3. Etničke manjine treba izvući iz geta i afirmirati ih njihovim vrijednostima²⁵
4. Dosezi obzora književnosti ubrzano se suzuju²⁶
5. Napredak književnoga stvaralaštva Hrvata u Mađarskoj i Austriji²⁷
6. Književno stvaralaštvo Hrvata u Mađarskoj i Austriji treba promatrati u kontekstu povijesti nacionalne književnosti²⁸
7. Književno stvaralaštvo Hrvata u Mađarskoj i Austriji konstitutivni je dio hrvatske književnosti²⁹
8. Opravdana je standardno-nestandardna jezična interferencija u književnome stvaralaštvu³⁰

Nakon demokratskih promjena u Mađarskoj i proglašenja suverene države Hrvatske, veze između Hrvata iz Međimorja i Prekomurja nitko više nije ometao. Na žalost, proteklo razdoblje ostavilo je teške posljedice na materinski jezik, demografsku sliku, kulturnu baštinu, etnografiju i historijsku svijest Hrvata preko Mure. Negativni procesi ubrali su danak, i asimilacija se više ne da zaustaviti. Dr. Bartolić odlučio je na svjetlo dana izvući dio njihova književnog usmenog stvaralaštva, produžujući na taj način rad Đure Deželića i akademika Vinka Žganca. Godine 2005. Hrvatska državna samouprava u Budimpešti organizirala je etnografsku konferenciju o kulturnoj baštini Hrvata u Mađarskoj. Sudjelovanje su ponudili dr. Z. Bartoliću. On se odazvao napisavši studiju *Motivika, stih, stil i jezik pučkoga usmenoga pjesništva pomurskih Hrvata*. U tom je radu iz arhiva u javnost dao rukopis Đure Deželića (1838.-1907.) iz 1858. godine, "Pjesme mađarskih Hrvatah". Studiju je objavio 2006.³¹ u posebnom broju Sjevernohrvatskih tema, pod naslovom *Pučko pjesništvo pomurskih Hrvata*. Ta studija sadržajem nadilazi okvire zadane naslovom i duboko ulazi u povijest, kulturu, samobitnost i asimilaciju ovoga hrvatskog manjinskog ogranka. U njoj Bartolić vraća u znan-

²³ Zvonimir Bartolić: *Uvodna napomena...*

²⁴ Zvonimir Bartolić: Impresivni lirski dijarij, Međimurje, g. XXXVII., br. 1753., Čakovec, 26. VIII., 1988., 14.

²⁵ Zvonimir Bartolić, *Ibidem*

²⁶ Zvonimir Bartolić: *Ibidem*

²⁷ Zvonimir Bartolić: *Ibidem*

²⁸ Zvonimir Bartolić: *Ibidem*

²⁹ Zvonimir Bartolić: *Ibidem*

³⁰ Zvonimir Bartolić: Sjevernohrvatske teme VIII. *Pučko pjesništvo pomurskih Hrvata*, Matica hrvatska, Čakovec, 2006.

³¹ *Ibidem*, 138.

stvenu javnost zaboravljeni rukopis Đure Deželića "Pjesme mađarskih Hrvatah" koji je dio njegova opsežnog zbornika "Hrvatske narodne pjesme puka štokavskoga i kajkavskoga", dovršenog 1859. godine.

Dr. Bartolić i zapadnougarski (gradišćanski) Hrvati

Godine 1984. Bartolić je sudjelovao na *II. Simposionu croaticonu* u Beču. Njegov je referat nosio naslov "Protestantska književnost gradišćanskih Hrvata", s podnaslovom "Prinos proučavanju i naznačivanju problema protestantske književnosti gradišćanskih Hrvata". Rad je objavljen 1989. u *Sjevernohrvatskim temama* IV,³² unutar cjeline "Hrvatske protestantske teme". Studiju je završio "Napomenom" koju ću zbog aktualnosti njenoga sadržaja navesti u cijelosti:

"Suprotno napatku 'Pravopisnog priručnika' (Liber – ŠK, Zagreb, 1986.), kojemu autori Vladimir Anić i Josip Silić, i prvi dio sintagme etnika gradišćanski Hrvat(i) pišu velikim početnim slovom, ja prvi dio sintagme pišem malim slovom. Jednostavno zato što gradišćanski Hrvati nisu nikakav poseban narod, kao što su to Lužički Srbi (Sorbi), nego samo dio hrvatskog naroda koji živi u austrijskoj pokrajini Gradišće (Burgenland), po kojoj su dobili atribut gradišćanski. Analogno tomu i moliški ili moližanski Hrvati, američki Hrvati itd."

Studija "Protestantska književnost gradišćanskih Hrvata" s podnaslovom: "Prinos proučavanju i naznačivanju problema protestantske književnosti gradišćanskih Hrvata", po mnogo čemu prekretnica je u pristupu hrvatskih autora književnoj baštini zapadnougarskih Hrvata. Dr. Bartolić je književnu baštinu gradišćanskih (zapadnougarskih) Hrvata na teoretskoj i književnopovijesnoj razini inkorporirao u hrvatsku narodnu (nacionalnu) baštinu, davši joj značenje koje objektivno zaslužuju. Isti značaj ime i studija "Ivan Manlius i tiskarstvo XVI. stoljeća u Hrvatskoj".

Dne 2. ožujka 1989. održan je u prostorijama Društva hrvatskih književnika Hrvatske skup *Hrvatska književnost izvan domovine*, u povodu 50. obljetnice smrti Mate Meršića Miloradića, koji se rodio 19. rujna 1850. u Frakanavi, a umro je 15. veljače 1928. u Hrvatskoj Kemlji, gdje je i pokopan. Na tome skupu sudjelovao je i dr. Bartolić referatom "Mate Meršić Miloradić i hrvatska ruralistička književnost",³³

Stvaralaštvo velikog pjesnika i preporoditelja zapadnougarskih (gradišćanskih) Hrvata, Bartolić je promatrao unutar konteksta povijesti hrvatske književ-

³² Zvonimir Bartolić: *Sjevernohrvatske teme* IV, "Zrinski", Čakovec, 1989., 145.-184.

³³ Rad je objavljen u Bartolićevim "Sjevernohrvatskim temama" V, Matica hrvatska, Čakovec, 1998. 206.-214.

nosti, zaključivši “da je Miloradićevo književno djelo izniklo na vrlo složenim nacionalnim, socijalnim, psihološkim i jezičnim pretpostavkama. Ali, nastavlja dr. Bartolić, istodobno se može i danas kazati da i usprkos, ili možda upravo zbog toga, te nejedinstvenosti i heterogenosti, a rekao bih i neukrotivosti, Miloradićevo djelo i danas ulazi među najinteresantnije pjesničke opuse hrvatske književnosti prve polovice 20. stoljeća.”

*ZVONIMIR BARTOLIĆ AND THE CROATS IN NEIGHBORING COUNTRIES
WITH SPECIAL OVERVIEW OF THE CROATS COMING FROM THE
POMURJE REGION AND LIVING IN HUNGARY*

By Đuro Vidmarović, Zagreb

Summary

With his research work on literature and history Zvonimir Bartolić has indebted Croats living in Hungary and Austria. He dedicated his attention to Croats in Hungary, especially the Pomurje Croats and West Hungarian Croats, i.e. Burgenland Croats who named themselves as such following the year 1921. As this is a large body of literature, I will draw more attention to Bartolić's studies of cultural heritage, history and ethnical nationality of Prekomurje or Pomurje Croats. They were in the domain of his primary interest – and that was his native Međimurje, by belonging to this part of Croatia's ethnic complex in the linguistic, cultural, ecclesiastical and identity entirety

Key words: Zvonimir Bartolić, Prekomurje and Burgenland Croats, Croatian ethnic minorities in Hungary, literary creative work of Croats living in Hungary and Austria